

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr. Krzysztofa Haptaśia

Mielec i jego mieszkańcy na łamach „Czasu” i „Gazety Lwowskiej” w latach 1867-1914,

Kraków 2023, ss. 435,

napisanej pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Bogdana Stanaszka

Badania regionalne, niejednokrotnie niedoceniane przez uczonych, zajmujących się tzw. makrohistorią, pozwalają uchwycić funkcjonowanie Człowieka w otaczającej go rzeczywistości i są cenną podstawą do wszelkich syntez. W ten nurt badawczy wpisuje się bogata twórczość Autora niniejszej dysertacji. Koncentruje się wokół *Kolbuszowej i Mielca, ale również innych „małych regionów”, których wspólną cechą jest położenie na terenie środkowej Galicji*¹. Niniejszą dysertację Krzysztof Haptaś poświęcił swemu rodzinnemu miastu i jego mieszkańcom w dobie autonomii galicyjskiej. Mielec stanowił wówczas niewielkie miasto powiatowe na północnych krańcach monarchii austro-węgierskiej, nad granicą z Cesarstwem Rosyjskim. Jak zauważa Autor, był to czas ważny w dziejach miejscowości – budowano wówczas podstawy pod okres świetności miasta, który rozpoczął się pod koniec lat 30. XX w., wraz z inwestycjami Centralnego Okręgu Przemysłowego (s. 6). Ramy czasowe pracy (*terminus a quo* oraz *terminus ad quem*) nie budzą zastrzeżeń – są ogólnie przyjęte wśród historyków. Warto zaznaczyć, że Autor jest znawcą m.in. historii Galicji doby autonomicznej – opublikował obszerne opracowanie pobliskiej Kolbuszowej w tym właśnie okresie².

Recenzowana dysertacja powstała w oparciu o imponującą podstawę źródłową, sam wykaz publikacji obejmuje niemal 100 stron (s. 343-440). Miasto i jego mieszkańców ukazano w optyce dwóch wiodących w Galicji dzienników – krakowskiego „Czasu”

¹ P. Miodunka, *Laudacja z okazji wręczenia Nagrody Naukowej im. Dra Kazimierza Skowrońskiego przez Zarząd Regionalnego Towarzystwa Kulturalnego w Kolbuszowej Panu Mgr. Krzysztofowi Haptasiowi*, „Rocznik Kolbuszowski” 18 (2018), s. 476.

² K. Haptaś, *W dobie autonomii galicyjskiej*, w: *Dzieje Kolbuszowej*, t. 2: 1772-1945, red. S. Zych, A.D. Jagodziński, Kolbuszowa 2023, s. 189-276.

i „Gazety Lwowskiej”. Na uwagę zasługuje fakt, że sięganie historyków do dawnej prasy jest coraz bardziej cenione, tym bardziej, że XIX stulecie to nie tylko „wiek pary i elektryczności”, ale również prasy. Niewątpliwie wielkim udogodnieniem dla kwerendzistów jest rozwój bibliotek cyfrowych. Trzon podstawy źródłowej stanowi około 2350 tekstów prasowych. Znalazły się wśród nich m.in. ogłoszenia, podziękowania i reklamy. Autor wykorzystał również kościelne źródła metrykalne, przechowywane w Archiwum Parafii pw. św. Mateusza Apostoła i Ewangelisty, uzyskując szereg cennych danych biograficznych dotyczących postaci (katolików obrządku łacińskiego), występujących na kartach pracy. Autor korzystał także ze źródeł kartograficznych, przechowywanych w zbiorach Archiwum Państwowego w Przemyślu. Na podkreślenie zasługuje wykorzystanie szerokiego wachlarza opracowań, aż 41 z nich wyszło spod pióra mgra Krzysztofa Haptasia. Trudno jest w tym miejscu ukazać ich obfitość i ciężar gatunkowy. Dopiero uważna lektura przypisów pozwala dostrzec, że Autor wykonał benedyktyńską pracę, aby potrzebne wiadomości wyłowić i spożytkować. Szereg informacji szczegółowych ujęto w 21 tabel. Obiektywnie trzeba uznać, że z opanowaniem bazy źródłowej Autor poradził sobie pierwszorzędnie.

Podział logiczny rozprawy jest logiczny i uzasadniony pozyskanym materiałem źródłowym. Poszczególne rozdziały i ich zawartość odpowiadają pytaniom badawczym (zob. s. 7-8). Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów. W pierwszym rozdziale „Miasto, infrastruktura, instytucje i służby publiczne” Autor przedstawił rozwój organizmu miejskiego i jego demografii w bardzo trudnych warunkach – Galicja była wtedy najuboższym krajem Austro-Węgier. *In plus* należy podkreślić wyeksponowanie kolei – środka transportu gwarantującego wówczas dynamiczny rozwój ośrodków miejskich. Omówiono funkcjonowanie dóbr mieleckich wówczas oraz nakreślono sylwetki ich właścicieli. Autor zaprezentował również instytucje, mające siedzibę w mieście (Sąd Powiatowy, straż pożarną i urząd pocztowy) oraz personel tych instytucji, a także zawody prawnicze związane z nimi. Ukazano także dane dotyczące zawodów medycznych. Drugi rozdział poświęcono władzom szczebla powiatowego w mieście i życiu politycznemu. Zamieszczono w nim również interesujące dane o posłach związanych z miastem do wiedeńskiej Rady Państwa oraz Sejmu Krajowego we Lwowie. Kolejny (trzeci) rozdział nosi tytuł „Życie gospodarcze” i w poszczególnych podrozdziałach ukazuje rzemiosło i handel, rolnictwo oraz „raczkujący” przemysł. Sporo miejsca poświęcono mieleckim instytucjom finansowym i kredytowym. Jak na niewielkie, nadgraniczne miasto, było ich całkiem sporo. Ukazanie ich funkcjonowania to cenna część recenzowanej dysertacji. Rozdział czwarty pt. „Szkolnictwo, oświata i życie

religijne” prezentuje m.in. miejscowe szkoły ludowe i gimnazjum oraz funkcjonującą przy nim bursę. Jeden z podrozdziałów poświęcono parafii i jej duchowieństwu, świątyni parafialnej, duszpasterstwu i stowarzyszeniom religijnym. Korpus pracy wieńczy obszerny rozdział poświęcony szeroko pojętemu życiu religijnemu. Jest on bardzo ciekawy w warstwie poznawczej i obejmuje szereg zagadnień. Należą do nich: uroczystości i rocznice, koncerty, przedstawienia teatralne i bale, klęski żywiołowe, podróże, przestępczość, małżeństwo i śmierć. Zagadania te nie wyczerpują w całości zakresu tzw. życia codziennego. Dlatego proponuję, aby ten rozdział zatytułować: „Niektóre aspekty życia codziennego”.

Recenzowana dysertacja ukazuje niewątpliwie bogactwo informacji, jakie kryje prasa. Informacji tych na próżno byłoby szukać w źródłach archiwalnych, dlatego też wiele z nich Autor określa mianem „wisienki na torcie” (*passim*). Informacje te dotyczą niemal wszystkich dziedzin życia. Ciekawy materiał przyniosła analiza reklam, dzięki nim można odtworzyć asortyment mieleckich aptek. Równie interesujący jest rozdział V. Barwne opisy uroczystości, koncertów, przedstawień teatralnych, balów, ukazują bujny rozwój życia kulturalnego i towarzyskiego w mieście. Jest to bezcenny materiał m.in. do mieleckiej biografistyki.

Recenzowana rozprawa nie budzi zastrzeżeń jako całość – wprost przeciwnie – jest przykładem dobrego pisarstwa historycznego i świadectwem rzetelnego opanowania meandrów metody historycznej. Pewne uwagi do dyskusji dostarczają niektóre kwestie szczegółowe. Na marginesie zarysu dziejów wymienionych w tytule dzienników, warto zaznaczyć, że rok 1939 nie stanowi kresu „Gazety Lwowskiej”. Pod okupacją niemiecką, w latach 1941-1944 ukazywała się ona z podtytułem „Dziennik dla Dystryktu Galicja”³. Z kolei przemiany w Związku Sowieckim pod koniec jego istnienia były okazją do odrodzenia się czasopisma. Ukazywało się ono w latach 1990-2007 jako dwutygodnik pod tytułem: „Gazeta Lwowska. Pismo Towarzystwa Kultury Polskiej Ziemi Lwowskiej” oraz z informacją: „ukazuje się od 1811 roku, po przerwie od 1944 do 1990 r., pierwszy numer ukazał się 24 grudnia 1990 r.”⁴ Pewien dysonans rodzi również omówienie funkcjonowania w Mielcu tzw. szpitala ubogich (łac. *hospitale pauperum*) ufundowanego przez Pinkasa Kranza (s. 77-78) w kontekście służby zdrowia. Instytucje tego typu miały bowiem charakter przytułków i należały do sfery opieki społecznej.

Praca została napisana poprawną polszczyzną, natomiast występujące niekiedy (bardzo rzadko) błędy literowe, łatwo będzie można je usunąć w czasie przygotowywania tekstu do druku. Jest to jednak język mało dynamiczny i dobrze byłoby go „ożywić” w kilku

³ Zob. G. Hryciuk, „Gazeta Lwowska” 1941-1944, wyd. 1: Wrocław 1992, wyd. 2: Wrocław 1996.

⁴ Zob. O. Pieriełygina, „Gazeta Lwowska” – 180 lat wstecz, „Gazeta Lwowska” nr 11-12/1991, s. 8.

miejscach. Przed opublikowaniem dysertacji, pożądane byłoby niewielkie przepracowanie redakcyjne pod kątem dynamiki języka, w czym pomoże wytrawny adiustator.

Recenzowana dysertacja posiada klarowną konstrukcję, natomiast jej Autor – erudyta posługuje się dojrzałym warsztatem, zgodnie z zasadami metody historycznej. Przedstawione przeze mnie uwagi należy traktować jako wskazówki do refleksji przed opublikowaniem dysertacji. Mam nadzieję, że Autor będzie kontynuował swe badania nad prasą galicyjską, w tym żydowską. Na pewno zaowocują one obszerną publikacją na temat Mielca doby autonomii galicyjskiej. Jego opracowanie o Kolbuszowej w tym czasie zostało wysoko ocenione przez recenzentów wydawniczych.

Biorąc pod uwagę przytoczone spostrzeżenia, niniejsza rozprawa spełnia wymogi, które zostały określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz.U. 2014, poz. 1852), dlatego wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów w sprawie nadania stopnia naukowego doktora p. mgr. Krzysztofowi Haptasiowi. Proponuję, aby nadać stopień z wyróżnieniem.

ks. dr hab. Sławomir Zych